

Gymnázium, Pardubice, Mozartova 449

Vnitřní předpis gymnázia č. j. Gymoza 215/2024, VP/2024/03

V Pardubicích 1. 9. 2024

Školní program proti šikaně

Program proti šikaně je vypracován v souladu s pokyny MŠMT a slouží k zajištění ochrany zdraví a bezpečnosti žáků ve škole, k podpoře zdravého klimatu ve třídách a k předcházení rizikového chování.

- Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č. j. MSMT-21149/2016)
- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, č. j. 21291/2010-28

Obsah

1. Co je to šikana?.....	3
2. Jak se šikana projevuje	3
3. Stádia šikany	3
4. Preventivní opatření proti šikaně na škole.....	4
5. Odpovědnost rodičů a komunikace školy s rodiči	5
6. Právní odpovědnost školy	5
6.1. Ohlašovací povinnost školy	5
7. Příloha č. 1 - Varovné signály	6
8. Příloha č. 2 - Strategie pro vyšetření a řešení šikany.....	8
9. Příloha č. 3 - Kyberšikana	10
10. Příloha č. 4 - Šikana učitele	12

1. Co je to šikana?

- Šikana je agresivní chování jedince vůči jiné osobě, případně skupině osob.
- Často jde o opakované (ne vždy!!!) chování, které je vědomé, záměrné, úmyslné se snahou ublížit fyzicky, emocionálně i sociálně.
- Typický je nepoměr sil, bezmocnost oběti a nepříjemnost útoku pro oběť.
- **Naproti tomu Teasing** – je chování, které zdánlivě šikanu připomíná. Jde o nevinné škádlení mezi dětmi. Hranice mezi škádlením a agresí je někdy velmi nezřetelná. Rozlišujícím prvkem je to, když se osoba dokáže bránit, odolávat, zastavit chování, nebo ho opřevovat.

2. Jak se šikana projevuje

1) Přímá šikana

- *fyzické projevy* (př. plivání, tahání za vlasy, bití, krádeže, ničení a schovávání věcí),
- *verbální projevy* (vulgární nadávky, přezdívký, zraňující komentáře k etniku, náboženství, sexualitě, manipulativní příkazy)
- *neverbální projevy* (urážlivá gesta, zvuky, zastrašující či výhrůžné výrazy ve tváři)

2) Nepřímá šikana

Cílem je způsobit emocionální a psychologické utrpení, poškodit sociální statut oběti.

- *nefyzické projevy* (působení bolesti tak, aby tento záměr zůstal skrytý, často je využíván *prostředník*, záměrná ignorace, izolace, šíření pomluv, lží, ničení pověsti a reputace, nařčení ze sexuálního obtěžování, ponižování, provokace)

3) Kyberšikana

- elektronická šikana (falešné profily, ponižující obsah profilů, ponižující videa na různých portálech, rozesílání koláží s tváří osoby (mohou být výhrůžné a vulgární), rozesílání lživých SMS, emailů apod.
- kyberšikana má oproti šikaně větší rozsah, a tak zhoršuje daleko více prožitek oběti (více v příloze o kyberšikaně)

3. Stádia šikany

1. *Zrod ostrakismu*-jedinec je ostrakizován = vyčleňován z kolektivu, čelí narážkám, nadávkám, posměškům, dostává přezdívký, je ignorován (toto přehlížení je velmi účinným druhem násilí). Pod rouškou „legráček“ může agrese dlouho nepozorovaně bujet.

2. *Fyzické násilí a psychická manipulace*-dochází k přitvrzování projevů (výhrůžky, nadávky, fyzické útoky od agresora). V tomto stadiu se oběť stává hromosvodem pro odbourání skupinového napětí.
3. *Zformování tvrdého jádra*-kolem agresora se tvoří skupina, která ovládá ostatní, narůstá strach a tlak na konformitu. Oběť je tvrdě napadána agresory, ale i dalšími členy kolektivu. Tvoří se nová pravidla, narůstají útoky, úrazy, škody na majetku. Útoky se systematizují.
4. *Vytvoření normy*-skupinu ovládá strach, agresori diktují všem své pojetí norem, role ve třídě rozděleny na „pány a otroky“. Oběť přijímá svou roli, podvoluje se, mohou se objevovat symptomy fyzického onemocnění (bolesti hlavy, zažívací potíže, vyrážky atd.). Ve skupině se zdokonaluje zakrývací systém, i hodní žáci se zapojují aktivně do šikany.
5. *Totalita*-dokonalá šikana, naprosté přijetí pravidel celou skupinou, brutalita se stává normou, obětí nejsou přiznávána žádná práva, zneužívání a ponižování nemá hranice, oběti řeší utrpení únikem do nemoci, odchodem ze školy,

Stádium 4 a 5 už není možné řešit v rámci školy, nutný je vstup odborníků!

4. Preventivní opatření proti šikaně na škole

- Na začátku školního roku jsou seznámeni pedagogičtí pracovníci s platnou legislativou, popřípadě změnami, které se týkají řešení šikany a se školním řádem, který vymezuje chování žáků a výchovná opatření.
- Škola mapuje situaci před a po zavedení programu.
- Odmítáme jakékoli projevy násilí mezi žáky.
- Funguje vzájemná informovanost mezi pedagogy.
- Zaměstnanci školy monitorují varovné signály vzniku šikany.
- Je zdůrazněn preventivní význam pedagogických dozorů v budově školy a na všech školních akcích. Hlavní body týkající se chování žáků a výchovných opatření jsou uvedeny ve školním řádu.
- Škola má ve školním řádu zpracovaná pravidla používání informačních a komunikačních technologií.
- Všichni pedagogičtí pracovníci se podílí na vytváření dobrých vztahů ve třídách, zajímají se o vztahy v třídních kolektivech ještě před případným vznikem šikany. Významnou roli má v každé třídě třídní učitel, který pracuje průběžně se třídou v rámci třídnických hodin a podílí se tak na vytváření zdravého kolektivu. Třídní učitel se účastní mimoškolních akcí třídy. Na adaptačním kurzu pomáhá tvořit pravidla chování podporující spolupráci a pozitivní komunikaci žáků v dané třídě a tato pravidla dále připomíná a rozvíjí.
- Škola podporuje vzdělávání pedagogů v oblasti vytváření zdravých vztahů, v práci s dynamikou třídy, v upevňování zdravých třídních norem.
- Téma šikany je jedním z hlavních témat primární prevence ve škole.

- Ve škole je zřízeno školní poradenské pracoviště, které podporuje preventivní aktivity ve škole a zároveň funguje jako podpora žáků, pedagogů a rodičů při řešení vzniklých problematických situací.
- Užší realizační tým tvoří: ŘŠ, ŠMP, ŠPsy, VP, TU
- Spolupracujeme se specializovanými institucemi (PPP, OSPOD, Policie ČR, zdravotnická zařízení, SKP-krizové centrum, SVP Rybitví).
- S důležitými body preventivního programu jsou vždy na začátku školního roku seznámeni pracovníci školy, žáci i jejich rodiče.

5. Odpovědnost rodičů a komunikace školy s rodiči

- Rodiče jsou odpovědní za zdravý vývoj dítěte ve všech směrech.
- Rodiče jsou seznámeni s Programem proti šikaně.
- Škola informuje rodiče o výskytu šikany.
- Podezření na šikanu oznamují rodiče třídnímu učiteli nebo řediteli školy.
- Škola nebagatelizuje žádost rodičů o pomoc při podezření na šikanu.
- Rozhovory s rodiči protagonistů šikany probíhají **individuálně**.
- Rodiče jsou informováni o průběhu vyšetřování.

6. Právní odpovědnost školy

Škola odpovídá za žáky dle zákona č. 561/2004 Sb., (školský zákon), dle vyhlášky č. 263/2007 Sb., kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení zřízených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí a dle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

6.1. Ohlašovací povinnost školy

Škola má ohlašovací povinnost v těchto případech

- Zákonnému zástupci oběti i agresora – pokud dojde k šikaně v průběhu výuky (školský zákon)
- OSPOD – v případě, že situace je tak intenzivní, že ohrožuje zdravý vývoj žáka nebo v případě, že žáka ohrožuje někdo jiný nebo on ohrožuje sám sebe (č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů)
- Policii ČR – dojde-li ve spojení se šikanou k situaci, která má znaky trestného činu (č. 40/2009 Sb., trestní zákoník) Dle trestního zákoníku je povinností trestný čin **překazít, oznámit**. (Mohlo by se jednat o vraždu, zabití, těžké ublížení na zdraví, zbavení osobní svobody, loupeže, krádeže, vydírání, znásilnění, pohlavní zneužití)

7. Příloha č. 1 - Varovné signály

Nepřímé (varovné) signály šikany (příklady)

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády
- při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními
- o přestávkách vyhledává blízkost učitelů
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený
- působí smutně, nešťastně, stísněně, často mívá blízko k pláči
- stává se uzavřeným
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené
- zašpiněný nebo poškozený oděv
- stále postrádá nějaké své věci
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole
- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit

Přímé znaky šikany

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet – rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo „legrací“ zranitelný
- kritika žáka, výtky na jeho adresu pronášené nepřátelským až nenávisným nebo pohrdavým tónem
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či spoluúčasti na nich
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout

Zákonní zástupci žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi;
- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.;
- dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem;
- nechce jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat i strach;
- ztráta chuti k jídlu;
- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o odvoz autem;
- dítě chodí domů ze školy hladové (agresori mu berou svačinu nebo peníze na svačinu);
- usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!";

- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně;
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad; zmínky o možné sebevraždě;
- odmítá svěřit se s tím, co ho trápí;
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze;
- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí;
- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, projevuje i zlobu vůči rodičům;
- dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma; své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.);
- dítě se vyhýbá docházce do školy;
- dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku

Převzato z Metodického pokynu MŠMT

Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č. j. MSMT-21149/2016)

8. Příloha č. 2 - Strategie pro vyšetření a řešení šikany

Každý projev šikany je třeba **neprodleně oznámit** metodikovi prevence nebo dalšímu pracovníkovi ŠPP či vedení školy. **Varovné** přímé a nepřímé **signály** jsou uvedeny v **Příloze č.1**.

Řešení každé situace při výskytu šikany vychází ze stanovení jejího stádia.

- Počáteční šikana – v rámci školy (stádium 1, 2, 3- po vyhodnocení situace)
- Pokročilá šikana – ve spolupráci s dalšími institucemi (Policie ČR, OSPOD, PPP, klinický psycholog, ..), stádium 4, 5

Pokud **zaměstnanec** školy má informace o projevech počáteční šikany, **má povinnost** postupovat dle následujících bodů:

1. Bezodkladně oznámit projev šikany metodikovi prevence, třídnímu učiteli (nebo školnímu psychologovi, výchovnému poradci nebo vedení školy).
2. Setkání TU, metodika, psychologa, vedení školy – zjištění dostupných informací o situaci a aktérech šikany.
3. Metodik prevence a třídní učitel provede rozhovory s žáky, kteří upozornili na šikanu, dále pak s obětí (oběťmi). Bude proveden zápis o události v rámci domluvy s žáky. V tuto chvíli je třeba upozornit, že škola má ohlašovací povinnost v případě možného výskytu trestného činu.
4. Vyhledání dalších svědků, vedení dalších rozhovorů, které povedou k získání více informací.
5. Zajištění ochrany oběti a svědků.
6. Rozhovor s agresory. **Není možné konfrontovat oběť a agresora ve stejný okamžik!**
7. Rozhovor s rodiči oběti.
8. Rozhovor s rodiči agresora.
9. Celkové vyhodnocení situace.
10. Doporučení odborné pomoci v případě negativních psychických dopadů na oběť. (PPP, psycholog, psychoterapeut)
11. Potrestání agresorů dle sankcí ve školním řádu.
12. Následná práce s celou třídou, kde se šikana vyskytla. (Metodik prevence, TU, odborník dle potřeby)

V případě **pokročilé šikany (stádium 4 a 5)**, kdy je naplněná podstata **trestného činu** (provinění), nebo se jedná o podezření na takovýto trestný čin (provinění) **není škola schopná** situaci **řešit sama**, je nutná spolupráce se specializovanými institucemi a Policií ČR.

Pokud **zaměstnanec** školy má informace o pokročilé šikaně, **má povinnost** postupovat dle následujících bodů:

1. **Bezodkladné zajištění záchrany oběti** (první pomoc, přivolání rychlé záchranné služby, oddělení od agresorů), **zalarmování pedagogů** v prostoru zjištění šikany
2. **Oznámení** situace metodikovi prevence, školnímu psychologovi a vedení školy, stanovení dalšího postupu.
3. **Oddělení agresorů od sebe**, zajištění dozoru dospělé osoby nad agresory tak, aby nemohlo dojít ke křivé výpovědi (po jejich vzájemné domluvě). Pokračovat v pomoci a podpoře oběti.
4. Vedení školy kontaktuje rodiče oběti a informuje je o události.
5. Nahlášení události Policii ČR – hlásí vedení školy.
6. Vyšetřování události.
7. **Nikdy nekonfrontovat oběti a agresory!**
8. Po dohodě s rodiči oběti spolupracovat s dalšími institucemi (PPP, OSPOD, klinický psycholog, psychoterapeut) v případě negativních dopadů šikanování na oběť.
9. Potrestání agresora podle sankcí ve školním řádu.
10. Následná práce s agresorem (názor na vlastní chování, motivy, rodinné prostředí), zprostředkování péče PPP nebo jiných odborníků.
11. Práce se třídou, ve které k šikaně došlo (metodik prevence ve spolupráci s TU a externí organizace pozvaná školou)

9. Příloha č. 3 - Kyberšikana

1. Co je to Kyberšikana?

Kyberšikana je forma agrese, která se uplatňuje vůči jedinci či skupině osob s použitím informačních a komunikačních technologií (počítačů, tabletů, mobilních telefonů a dalších moderních komunikačních nástrojů), a ke které dochází opakovaně, ať už ze strany původního agresora či dalších osob - tzv. sekundárních útočníků (např. opakované sdílení nahrávky, opakované komentování apod.).

Ačkoli je kyberšikana zpravidla definována jako činnost záměrná, **může vzniknout i nezáměrně** – např. jako nevhodný vtip, který se v on-line prostředí vymkne kontrole. Kyberšikana je často zaměňována s **tzv. on-line obtěžováním**. Termínem on-line obtěžování označujeme **jednorázové útoky**, jejichž dopad je pouze dočasný.

„**Opravdová**“ **kyberšikana** musí splňovat zejména **kritéria opakovanosti**, musí být dlouhodobá a musí být vnímána jako ubližující. Oběť se pak nedokáže útokům účinně bránit, existuje mocenská nerovnováha.

Převzato z Metodického pokynu MŠMT

Rizikové chování ve školním prostředí – rámcový koncept - Příloha č. 7 (č.j.: MSMT-32550/2017-1)

2. Aspekty typické pro kyberšikanu

- větší dosah než šikana, zhoršuje prožitek oběti
- útok může proběhnout kdykoli a kdekoli
- agresor může být anonymní, je těžké ho vypátrat
- útok může být pouze mezi pachatelem a obětí nebo probíhá veřejně v síti s širokým publikem
- je složité zajistit rychlou ochranu oběti
- je obtížné zajistit dostatečný počet svědků
- je těžké vypátrat agresora

3. Konkrétní projevy kyberšikany

v on-line prostředí:

- urážky, nadávky, ponižování
- vyhrožování, zastrašování, vydírání
- publikace videozáznamů s ponižujícím obsahem
- krádež identity, falešné profily
- provokace, napadání uživatelů
- Flaming, Bashing (nepřátelské chování na internetu)

- Harassment
- Happy slapping (plánované napadení nic netušící oběti s pořízením záznamu (např. na mobil), záznam se šíří dále)
- Kyberstalking (pronásledování s cílem vyvolat strach)
- Webcam Trolling (útočník použije k oklamání oběti podvržený videozáznam, který oběť považuje za reálný obraz videokamery)

4. Strategie při řešení kyberšikany

- Škola se zabývá kyberšikanou vždy, když se o ní dozví.
- Na začátku lze vyjít ze strategie při řešení počáteční šikany, je třeba dobře zmapovat konkrétní případ a zajistit zklidnění oběti a možný materiál, případně svědky.
- Pokud se průkazně potvrdí, že ke kyberšikaně došlo během výuky či pobytu ve škole, na školní akci apod., škola tuto situaci vždy začne řešit.
- Celou věc škola oznámí Policii ČR. Skutečnost oznamuje ředitel školy.
- Pokud škola zjistí, že ke kyberšikaně došlo mimo výuku, doporučí oběti se obrátit na Policii ČR.

10. Příloha č. 4 - Šikana učitele

1. Charakteristika

Šikanu zaměřenou na učitele **ze strany žáků** je třeba vnímat jako problém, který se týká všech členů pedagogického sboru. Šikanou může trpět i vysoce zkušený a kompetentní pedagog. Šikana učitele není pouze výsledkem osobnostních charakteristik učitele nebo jeho sociálních či pedagogických kompetencí, nelze být tedy považována za individuální záležitost konkrétního pedagoga. Odpovědnost za prevenci a řešení šikany učitele nese vedení školy, potažmo také zřizovatel.

2. Bossing, Mobbing, Staffing

Agresivní chování s cílem ublížit učiteli ze strany vedení (nejčastěji jako bossing), kolegů (nejčastěji jako mobbing), podřízených kolegů (nejčastěji jako staffing), nebo šikana ze strany zákonných zástupců postrádá aspekt rizikového chování žáků. Tyto formy šikany patří do pracovněprávní problematiky a postupy řešení vymezuje **zákoník práce**, případně **trestní zákoník** či **občanský zákoník**.

Převzato z Metodického pokynu MŠMT

Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č. j. MSMT-21149/2016)

3. Specifika šikany zaměřené na učitele ze strany žáka

- narušení definovaných rolí učitel-žák
- žák se dostává do pozice větší moci než učitel bez ohledu na formálně vyšší moc a autoritu učitele
- odehrává se ve třídách, na chodbách, mimoškolních akcích, v kyberprostoru, v místě bydliště pedagoga

4. Postup při odhalení šikany učitele

- zajištění bezpečí a odborné pomoci pro pedagoga (odchod pedagoga ze třídy, čas na zpracování šoku, podpora kolegů, rodiny, vstup odborné pomoci)
- zajištění dohledu ve třídě
- izolace agresora
- zajištění bezpečí pro ostatní žáky ve třídě
- vyšetření sociálních vztahů ve třídě odborníkem
- zajištění programu selektivní nebo indikované primární prevence ve třídě
- řešení situace s žáky, rodiči, ostatními pedagogy